

1917-1920 роки

Період

української революції та боротьби за
збереження державності

Особливості розвитку

- Злам історичних епох
- Військові дії
- Втрата великих художніх цінностей
- Різноманітна культурна політика
- Потужний вплив національної ідеї

Національно-культурне піднесення

Що зумовило сплеск вітчизняної культури?

- стартові умови, які вона мала завдяки величезній плідній роботі попереднього покоління української інтелігенції
- живив , як й інші європейські культури, динамізм соціальних і духовних процесів, властивий світові
- визвольна боротьба і пожвавлення революційних настроїв, що давало надію на швидке розв'язання віковичних національних проблем, відкривало можливість справедливішого соціального устрою
- нові історичні реалії — хоч і недовга, але власна державність у формі Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, а також політика українізації в перші пореволюційні роки в Україні

Розвиток освіти в 1917 році

- Українське товариство шкільної освіти очолив І. Семашко.
- У Києві було започатковано три державні гімназії з українською мовою викладання
- Всього в містах України до осені 1917 р. відкрилося 53 середні школи
- У травні 1917 р. шкільна комісія Центральної Ради розпочала запровадження української мови в усіх навчальних закладах
- Місячні курси українознавства для вчителів із периферії
- створення Всеукраїнської учительської спілки, заснування журналу “Українська школа”
- Грудень 1917р. - закон про підпорядкування всіх шкіл на території України (за винятком неукраїнських) Генеральному секретарству освіти.
- 1917 р. в Україні було відкрито 215 нових вищих початкових шкіл
- Поч. 1918 р. в Україні діяло 38026 «нижчих початкових» однокласних шкіл та 1373 двокласні.

Освітня політика Центральної Ради

Мовою документів

Організація нової школи

- У шкільній роботі мусить мати місце національна творчість — словесна, музична, мистецька в згоді з індивідуальним нахилом дітей, широким ознайомленням з рідним краєм, його історією, місцевим життям.
- Право громадян на безплатну нижчу, середню і вищу освіту із забезпеченням учнів підручниками, одягом, продуктами харчування.
- Освіта щоб була обов'язковою і світською.

Вища школа.

- У вищих школах на Україні заведено викладання курсів українською мовою.
  - Осінь 1917-1918 академічного року відкрити український народний університет в Києві.
- а) звести наукову фундаментальну бібліотеку для народного університету;
  - б) забезпечити помешкання для українського народного університету;
  - в) забезпечити матеріальну сторону викладачів.

Резолюції II Всеукраїнського Учительського з'їзду в Києві

Освітня політика Центральної Ради

Мовою документів

- Навчання повинне бути обов'язковим, як для хлопців, так і для дівчат, починаючи з 8 років, та безплатним, як у початковій, так і в середній та вищій школі.
- Заведення при гімназіях та інших міських школах бурс для незаможних учнів.
- Поширення навчання малярства по українських початкових школах.
- Заведення клубів-осередків, для організації дозвілля сільської молоді; утворення класів ремесел, малювання, ліплення, співу та музики, через які молодь краще об'єднується для самоосвіти.
- Бажано використати для позашкільної освіти кінематограф та грамофон.

Постанова I Всеукраїнського з'їзду товариств «Просвіти» про шкільну та позашкільну освіту (23 вересня 1917 р.).

Освітня політика Центральної Ради

Українізація вищої школи:

- створення кафедр українознавства: української мови та літератури, історії, економіки, права
- викладання українською мовою.

Освітня політика доби Гетьманату

Початкова і середня школа

- утворення національної нижчої початкової школи
- перехід на українські підручники та українську мову викладання.
- 350 стипендій для незаможних учнів української національності
- взято на баланс держави 40 чоловічих гімназій, відкритих за ініціативи М. Василенка, на що асигновано 4 млн крб.
- На підвищення заробітної плати вчителям в жовтні-листопаді 1918р. видано майже 29 млн крб.
- На кінець 1918 р. з 836 діючих гімназій:
161 державна, 409 громадських, 268 приватних, 471 хлоп'ячі, 362 дівочі; 150 гімназій українізовані.

Освітня політика доби Гетьманату

Вища освіта

- 1 липня 1918 р. було відкрито Київський та Кам'янець-Подільський державні українські університети
- розпочали роботу щойно утворені архітектурний та клінічний інститути в Києві, політехнічний та сільськогосподарський — в Одесі, Український історико-філологічний факультет — у Полтаві
- надано державного статусу інститутам: київським — політехнічному та комерційному, харківським — ветеринарному, комерційному, технологічному, Катеринославському гірничому та Ніжинському історико-філологічному
- розроблено чітку тарифну сітку оплати праці професорського-викладацького складу та засновано стипендії для студентів

Освітня політика доби Гетьманату

Мовою документів

Закон Української держави

про обов'язкове навчання української мови і літератури, а також історії та географії України в середніх школах

- ... По всіх середніх школах, учительських семінаріях та інститутах, а також духовних семінаріях обов'язково викладається українська мова і література... та географія й історія України
- ...зкладається штатна посада учителя української мови та літератури, а також обов'язково закладаються позаштатні посади учителя географії та історії України...
- Викладання української мови, історії та географії України починається з початком 1918-1919 шкільного року.

Міністр народної освіти М. Василенко

1 серпня 1918 р.

Освітня політика доби Гетьманату

Мовою документів

Витяг із закону Української держави про заснування Кам'янець-Подільського державного Українського університету

- Заснувати з 1 липня 1918 р. в місті Кам'янець-Подільському державний український університет у складі чотирьох факультетів.
- ...відкрити в цьому університеті факультети історико-філологічний, фізико-математичний з двома відділами — математичним та природничо-історичним.
- Викладовою мовою в Кам'янець-Подільському державному українському університеті є мова українська, але на прохання факультетів, з дозволу міністра народної освіти, в окремих випадках можливе читання лекцій і російською мовою.

17 серпня 1918р.

Наказ Міністра народної освіти Української держави про утворення національної нижчої початкової школи з початку наступного 1918/19 шкільного року

- ... всім губерніальним і повітовим земським і міським управам в контактї з губернськими і повітовими комісарами освіти негайно приступити до з'ясування стану шкіл з цього боку, щоб з наступного 1918/19 шкільного року навчання в школах для українського люду велось українською мовою в усіх групах нижчої початкової школи на всім просторі України...

Міністр освіти М. Василенко 22 липня 1918 р

Освітня політика Директорії

- Історичні умови не сприяли активному розвитку освіти
- Прагнення окремих діячів УНР до насильницької українізації освіти та культури, неприхована відраза до культурної спадщини минулого не збільшувала кількості прихильників нової влади
- Міністром освіти в уряді В. Чеховича став І. Огієнко — відомий церковний діяч, науковець, багато зробив для становлення національної освіти, утвердження державного статусу української мови
- Українізація школи проводилася ще інтенсивніше, але закріпити її результати не вдалося через непродуману політику Директорії щодо насильницької українізації
- Велика група української інтелігенції, почала виїжджати за кордон

Освітня політика радянського уряду

Основні принципи радянської системи освіти й виховання:

- загальність
- доступність для всіх
- безплатність
- обов'язковість шкільної освіти

Декрети Раднаркому України про школу

- церква відокремлюється від держави і школа від церкви
- скасовується плата за навчання в усіх без винятку навчальних закладах
- всі приватні школи передано державі
- запроваджено спільне навчання хлопців і дівчат
- створювалася єдина десятирічна двоступенева школа
- на базі семи класів будувалась професійно-технічна школа
- встановлено два типи вищої школи: технікуми, що готували спеціалістів вузького профілю, та інститути, які випускали інженерів та інших спеціалістів різного фаху.
- організовано робітничі факультети, які готували робітників і селян до вступу у вузи

В. Домонтович - письменник

Мовою документів

... Коло науковців тануло; дехто виїхав за кордон, дехто, маючи зв'язки з селом або меншими містами, подався з Києва. Інші відклали книжки і перейшли на фізичну працю, щоб якось прожити.

... Професор математики Б. Вукресєв возив ручним возиком дрова з пристані. Видатний знавець античного мистецтва С. Піляров ходив по домівках рубати дрова. Академік Ф. Шмідт, знавець світового мистецтва і блискучий лектор, сам ходив з відерцем крохмалю й наклеював на парканах оголошення про свої прилюдні лекції — а потім розповідав аудиторії про Франциска Ассізького, про мистецтво Візантії чи Еллади. У приміщеннях інститутів — холодних, неопалюваних — у шапках, шарфах, пальтах сиділи вчені і писали на шматках пакувального паперу, на зворотнім боці конверта, розігриваючи диханням чорнила.

... Платні не видавали по кілька місяців, а коли видавали, на неї вже нічого не можна було купити. В аудиторіях, де було холодніше, ніж надворі, професори, не знімаючи рукавиць, читали лекції студентам, здебільшого таким же голодним, як вони самі.

Українська Академія наук

- Осінь 1918 року - проект статуту Української Академії наук.
- Лютий 1919 року - загальні збори вчених — засновників Академії
- Перший її президент – академік В. Вернадський
- Три відділи — історико-філологічних, фізико-математичних і соціально-економічних наук — об'єднували 3 інститути, 26 кафедр, ряд комісій та комітетів.
- При фізико-математичному відділі створено Інститут технічної механіки, який надалі став родоначальником ряду інших технічних інститутів.

Українська Академія наук

природознавець

історик

економісти

математики

геолог

хімік

біолог

мікробіолог і епідеміолог

ботаніки

гігієніст та епідеміолог

філологи

археолог і етнограф

зоолог

В. Вернадський

Д. Баталій,

К. Воблій, М. Птуха,

Д. Граве, М. Крилов, Г. Пфейфер,

П. Тутковський,

В. Шапошников,

М. Кащенко,

Д. Заболотний,

Є. Потчал, О. Фомін, В. Липський,

О. Корчак-Чепурківський,

В. Перетц, А. Кримський,

М. Біляшівський,

О. Нікольський та ін.

Освіта Західної України

Галичина

- Процес полонізації освіти
- Боротьба за українську мову та український зміст навчання й виховання молоді
- Українське педагогічне товариство
- Вища школа зазнає ще більших, ніж раніше, утисків. Виборене українцями право на кафедри та професуру у Львівському університеті скасовано.

Закарпаття

- Українські діти ходили до українських шкіл. Спочатку влада віддавала перевагу так званій русинській мові, але від 1931 року перемагає чисто українська.
- Український вільний університет у Празі
- Українська господарська академія у Подебрадах
- Українська гімназія у Модржанах

Таким чином, ми бачимо, що у 10-20-ті роки змінилося світовідчуття європейської людини, зумовлене науковими відкриттями та новими філософськими концепціями, а також соціально-політичними реаліями. Для України, що перебувала традиційно "на семи вітрах" доби, до цього приєдналися і власні надподії — проголошення державності, втрата її, радикальні зміни у соціальному устрої, що приносило з собою і гарячі надії, й гіркі розчарування. Та все ж саме ці особливості часу стали факторами піднесення її національної культури, бо формували впевненість у своїх силах, збуджували енергію і талант народу